

56.

ČELEDNÍ ŘÁDY.

Rozvoj velkostatku i nebývalý růst městského řemesla a obchodu vyvolával stále větší rozpory uvnitř feudálního řádu. Nebyla to jen města, ale i sám základ nevolnického hospodaření — feudální velkostatek, který už nemohl vystačit s dosavadním tradičním způ-

sobem obstarávání potřeby pracovních sil. Hospodaření ve vlastní režii v zemědělství i vytváření větších řemeslnických dílen, rozvoj nových metod hospodaření (na př. rybníkářství) vyvolávaly potřebu námezdních pracovních sil. Námezdní práce sama o sobě však již znamenala narušení typických feudálních vztahů, vyžadovala alespoň částečně, volnou pracovní sílu, schopnou nabízet svou práci na volném trhu pracovních sil. Hospodářské požadavky nových poměrů a požadavek udržení feudálního pořádku v tom stavu, v jakém dosud byl, se dostaly do rozporu.

Hospodářský tlak vyvolává k životu řadu právních předpisů, jejichž úkolem je sladit hospodářské zájmy jednotlivých šlechticů s hospodářskými a politickomocenskými zájmy šlechty jako celku. Jsou to jak předpisy a připoutávání poddaných k půdě, tak předpisy, které mají zajišťovat legální (a v praxi velmi četné) uvolnění z této vázanosti. Předpisy zabráňující „loudění“ čeledi a poddaných na jedné straně, normy upravující pohyb čeledi, předpisy o listech, kontrole a evidenci pobytu čeledi na straně druhé. Je nesporné, že do tohoto komplexu předpisů spadají i normy, které upravují vzájemné vztahy vrchnosti mezi sebou a mezi vrchnostmi a městy ve sporných oázách poddaných a čeledi.

Když pak v 16. století dochází ještě k silnějšímu rozvoji těchto nových sporů, začíná vládnoucí třída feudálů projevovat snahu sjednotit a shrnout právní předpisy o čeledi. Zemské sněmy projednávají a schvalují t. zv. čelední řády (první z nich r. 1547, další 1549), které se pokouší souhrnně upravit otázky právních poměrů čeledi.

Ve svých úpravách vycházely velmi často z hospodářských požadavků měst, jimž — i v zájmu královské komory — musila šlechta učinit alespoň některé ústupky. Tyto ústupky se týkaly hlavně námezdní práce čeledi z panství v nejbližším okolí měst a potom námezdní práce v horních městech.

Vedle těchto obecně platných čeledních řádů vydávala své čelední řády i jednotlivá města a tak upravoval pracovní poměry městské čeledi, nádeníků, a to buď vůbec pro všechny pracovní obory nebo jen pro některé, nebo pro některá pracovní odvětví zvláště.

Stejně jako města, upravovaly i jednotlivé vrchnosti svými řády a instrukcemi poměry čeledi na svých panstvích nebo v poddanských městech. Období 16. století je tedy časovým úsekem, ve kterém na široké bázi setkáváme se s prvními předpisy čeledního práva.

Z literatury:

K. KROFTA: Dějiny selského stavu, Praha 1949.

J. VACEK: Časopis pro dějiny venkova roč. XIV.—XVII.

Z. WINTER: Řemesla a obchod, Praha 1906. Kulturní obraz českých měst II., Praha 1892.

B. MENDEL: Vývoj řemesel a obchodů v městech pražských, Praha 1947.

V. URFUS: Právní postavení námezdních pracovníků u nás v 16.—18. stol., Právně historické studie II.

M. JAROŠ: K otázce námezdní práce v českém hornictví v 16. stol., Český lid 1954.

A. O ČELEDI A PODDANÝCH.

Což se čeledi a lidí poddaných stavů dotýče, kteříž tak beze vší příčiny z gruntů v pánuov svých jsou sběhli a někteří, toliko sem i tam toulajíce se po městech, městečkách, vesnicích, neřády provozují a k žádnému pohodlí, nýbrž na velikou záhubu, požívají své vuole, obyvatelům tohoto království jsou, jiní pak, mohouce pánům svým sloužit a tak také živnosti sobě tudy dobývati, též také v té věci své vuole požívají, u cizích pánuov a lidí za šafáře, pekaře, mlynáře, nádeníky, pluhaře, pohunky, a což tak k tomu podobného, slouží, a tak tudy svým pánům se pokrývají; i ač-

koliv pro takové své vejtupky a zlé předsevzetí, kteříž jsou tak nad svou vrchností se zapomenuli a jí se pokrývali, slušněby měli ztrestání býti, však vážíce sobě více milosrdenství nežli jich provinění, a chtěice vždy prvé, nežli bychom jináč a přísněji na to nastoupili, aby se v tom svém bezbožném předsevzetí upamatovali a od toho přestali, tuto obzvláštní milost jim činíme, že všem všecko takové jich proti nám, jakožto vrchnosti, provinění (krom zločinných skutkův) odpouštíme. A to na ten a takový konec, aby se jeden každý z těch lidí poddaných, obojího pohlaví, kterýchžby tak, litujíc svého předsevzetí, od vyhlášení tohoto našeho snešení, sám dobrovolně mezi tímto časem a svatým Martinem, nejprvé příštím, ku pánu svému dědičnému přišel a se navrátil, to bude moci bezpečně udělati a nemá od žádného pána proto žádným vězením ani trestáním sužován býti, nýbrž všecko to provinění jednomu každému tak se odpouští; a pokudž by, vejda zase v poslušnosti a službu pána svého, dobře se choval, tehdy každý jeden pán, povážíc jeho věrné služby a dobrého chování, jestliže jest co tak spravedlnosti své na gruntech téhož pána odběhl a jí potratil, ten každý pán za jeho věrné služby a věrné chování, co jest tak koliv spravedlnosti jeho k sobě, jakožto věc odběžnou (poněvadž odběžně na pána připadá) přijal, bude povinen jemu to zase navrátiti. Však jiní, kteřížby v tom času a termínu na hoře oznámeném vždy předce své vuole požívatí a raději jinde nežli u svých dědičných pánuov sloužití chtěli: ačkolivby stavové je věděli dobře jak ku poslušnosti přivésti ano i strestati, ale i těm osobám ze všech tří stavuov, obyvatelům království tohoto, nicméně také lidem robotným, z lásky křesťanské, dobrého přátelství a z milosti k jich pohodlí tato milost se činí, že se jim také jich provinění odpouští, na ten a takový konec, že všickni ti, kteřížby tak v tom svrchu psaném termínu sami dobrovolně se před pány nepostavili, kdežby tak koli u kohokoli při obyvatelích království tohoto, aneb markrabství Moravského, v jakýchkoli službách, buď za ouředníky, šafáře, pekaře, myslivce, mlynáře, tesaře, nádvořníky, pohunky, pluhaře, písaře a kuchaře, a což k tomu podobného jest, a jak se to jmenovati může, sloužili, týmž osobám z stavův, i také jiným lidem robotným, ode dne vyhlášení tohoto obecného snešení do roka se propůjčuje, tak aby v též službě a v tom povolání, jakž kde a u koho nyní slouží, zůstati a sloužití povinni byli, na ten a takový způsob, že jeden každý z těch, buď osoba panského, rytířského, aneb městského stavu, nicméně také i lidé robotní, kteřížby tak lidi poddaných stavův v službách svých potřebovati chtěli, bude povinen hned ode dne vyhlášení tohoto obecného snešení do svatého Martina nejprvé příštího každou takovou osobu, buď mužského aneb ženského pohlaví, před dotčeného pána postaviti, aneb listem pod pečetí svou tomu pánu, číž ta osoba jest, k tomu, že jej v službě své má, se přiznati, a v tom buď oustně aneb skrze psaní, na jaké službě jest jej sjednal, se pro každý, kdožby, maje za sebou list, sobě od dědičného pána na tu osobu buď ona mužského aneb ženského pohlaví, daný, po něm se ptaje, kdežby jej u kohožkoli na díle aneb v službě postihl a usvědčil, bude moci toho buď před úředníky Pražskými menšími desk zemských, aneb před hejtmany krajskými, obviniti. A hejtmané krajské nejdéle v šesti nedělích pořad sběhlých stranám konec o to spravedlivý učiniti mají a takovou přisouzenou pokutu, vezma o to relací od hejtmanů krajských ke deskám zemským, aneb k ouřadu nejvyššího purkrabství Pražského, bude moci zatykačem dobývati, a nicméně touž osobu, kteráž by tak z služby sběhla, kdožby ji koli u kohožkoli a na kterémkoli právě postihl, bez překážky pána těch gruntuův svobodně vzíti a podle uznání a zasloužení ztrestati.

A kdež se i to stává, že mnohý za svobodného se vydává, tak jakoby žádného pána neměl: i pro uvarování škod a soudův mezi lidmi jeden každý z těch lidí list pořádný osvobození svého sobě zjednati má, a to též od vyhlášení tohoto stavův snešení v půl

letě pořád sběhlém; a tak aby žádný žádného čeledína aneb člověka, pod pokutou nahore oznámenou, bez listu nepřijímal.

A poněvadž toto stavův nařízení pro fedruňk obecního dobrého se děje, tak aby poddaní lidé zoumyslně od pánův svých neutíkali, a nicméně aby proto ti, jenž méně lidí poddaných mají, od těch, kteříž více jich mají, ku potřebám svým pohodlí užití mohli: protož takové snešení stavův jest, kdožby koliv tak, jakž již o těch lidech a čeledi snešeno a vyměřeno jest, se nechoval a maje sobě list svrchu psaným způsobem zjednati, toho žeby pomínil a přes to cizího poddaného při sobě aneb (na) gruntech svých žeby měl, dává se jednomu každému z stavův království tohoto ta moc, aby toho každého, tu kdež náleží, totižto před hejtmany krajskými, aneb před úředníky vésti a ohlásiti. A tak na to každý dědičný pán bude povinen jemu na touž osobu list pod pečetí svou dáti, aby táž osoba, podle téhož listu, tomu pánu až do vyjití toho roku byla povinna sloužiti. A žádný pán nebude moci na toho, kdožby se tak listem k tomu přiznal, že poddaného jeho za sebou má, pro předešlou sněmem vyměřenou pokutu nastoupiti.

Však jestližeby týž pán té osoby po vyjití roku déleji u sebe míti nechtěl, aby byl povinen dědičnému pánu časně o tom oznámiti, a pán každý, chtěl-li by ho míti, aby byl povinen proň poslati, a má jemu i s listem jemu do roka k sloužení daným vydán býti; pakli by pán po vyjití toho roku a sobě učiněného oznámení pro něj neposlal, bude toho ten pán, u kohož slouží, moci propustiti, však list ten za sebou zachovati a jeho pánu navrátiti. A pakli by po vyjití toho roku týž pán chtěl touž osobu déleji při sobě míti, tehdy bude povinen s týmž dědičným pánem o to dále mluvit, aneb skrze psaní jednati, jestližeby týž poddaný raději při něm nežli při svém dědičném pánu chtěl sloužiti, a cožby sobě mohl objednati, to při vůli jednoho každého se zůstavuje.

A poněvadž pak to se děje z lásky křesťanské od nás a ku pohodlí osobám z stavů a tak jiným obyvatelům tohoto království, aby tím volněji živnosti své provozovati mohli, ještě nad to vejše, aby oni chovajíc též poddané naše, náležitě také jimi bezpečněji byli, a oni aby, tak jakž náleží, mzdy své zasluhovali, a ne tak, jak posavad jest bylo, své vůle požívajíc, od pánův svých kdež jsou se sjednali, aby utíkali: protož jestližeby který z těch bez odpuštění a dříve času dosloužení svého z služby toho, komuž tak listem od dědičného pána propůjčen jest, sběhl, aby žádný ho v žádnou službu a na dílo žádné k sobě nepřijímal, a to pod pokutou padesáti kop grošův českých propadení, z kteréžto pokuty pražskými menšími desk zemských z pokuty padesáti kop grošův českých obviniti mohl, a provedouc a ukážíc to, té pokuty týmž způsobem, jakž z počátku doloženo, vezma zátykač, dobýval, však tak a na ten konec, aby táž jistá osoba, uptajíc se cizího poddaného při komžkoli, povinen byl pánu téhož poddaného to v známost listem uvésti a toho doložiti, že o poddaném jeho, jmenujíc jej jménem křtěným, ví, a protož aby mu oznámil, chceli sám z pokuty vinit, čili nic; a na takové psaní, aby každý pán a v nebytí páně domu úředník, aneb komuž poručeno, byl povinen tomu na to světlou odpověď ve dvou nedělích pořád sběhlých dáti, chceli čili nechce na tu pokutu nastoupiti. A pokudž by sám pán z té pokuty vinit chtěl, to aby byl povinen, nedada čtyrem nedělím odpovědi dáni projíti, učiniti, a vysoudě tu pokutu, bude povinen polovici té pokuty tomu, kdož jest jemu o témž poddaném jeho oznámil, ihned dáti. A pakli by vinit sám nechtěl, tehdy ten jistý nahore oznámeným způsobem, aby mohl sám na touž pokutu nastoupiti a dosoudíc se jí, polovici pánu i s poddaným vydati.

Avšak což se lidí robotných dotýče, ti jestližeby se toho čeho dopustili, aby deset kop grošů českých propadli, a pán téhož jistého poddaného povinen jest k zaplacení

té pokuty ve čtyřech nedělích na člověku svém dopomoci. Pakliby toho neučinil, tehdy právem stavním táž pokuta od toho, komuž propadena jest, bude moci se do-
bývati, a k tomu dvě neděle aby věži ztrestán byl. A pakliby týž poddaný neměl čím
platiti, aby jej byl pán jeho povinen vydati a týž poddaný toho se vysluhovati.

A jakož někteří krajové království toho bližze Moravy, Slezska, Lužic, aneb zemí
kurfirštův a knížat svatě říše příležitě a s nimi mezují, a tudy z těch zemí mnoho lidí,
hledajíc živnosti, k obyvatelům království tohoto se v služby dostávají a na gruntech
se osazují a za dědičné poddané se poddávají: na tom jsme se snesli, že jeden každý bude
moci takového svobodného přijíti, však tak, kdyžbykoli ten jistý cizozemec, po vyjití
terminu nejprvé příštího svatého Martina, od toho pána, u kteréhož jest toliko sloužil,
odstoupiti a jinam se v službu podati a obrátiti chtěl, že ten pán, rytířský člověk, měš-
tění, aneb duchovní lidé, bude a jest povinen jemu list zachovací dáti.

Než jestližeby se to trefilo, žeby někdo, pravě se býti z svrchu psaných zemí člově-
kem svobodným, k někomu z obyvatelův království tohoto buď v službu aneb v pod-
danost se dostal, avšak maje pána dědičného v království tomto, od něho sběhší, tím
a takovým obmyslem, žeby toho, kdož jest jej přijal, podvedl a ten, jsa z pokuty od
pána téhož obviněn, tu kdež náleží, to, že jest tak podveden, dostatečně by provedl
a prokázal, tehdy má té pokuty prázen býti, avšak takový obmyslný člověk má
pánu jeho v moc dán býti, a pán jeho podle libosti a vůle své bude jej moci ztrestati.

A kdež jsou Pražané a vyslaní z měst království tohoto stížnost svou přednesli,
že netoliko o čeled přístavní, kteráž se k službě do jistých časů jedná, ale také o jiné
lidi a poddané stavův, jichž oni téměř přes celý rok na díla viničná, chmelničná, za-
hradní a všelijaká při městech potřebují, činiti jest, kdyby jeden každý měl list osvo-
bození svého každého času, když se k těm dílům jedná, ukazovati, žeby veliké zane-
prázdňení ta věc přinésti musila: i na tom jest zuostáno a snešeno, že od zavření sně-
mu tohoto, až do času svatého Martina, nejprvé příštího, na žádné nahoře oznámené
pokuty (mimo ty, o kterých již pořad práva, buď psaním aneb poselstvím, mezi osoba-
mi z stavův začat jest) nastupovati žádný nemá. Však v tom času předkem poddaní
stavů, tak jakž předešle oznámeno, mají a povinni budou ku pánům svým se zase na-
vrátiti a listy sobě při vrchnosti své, aby svobodně sloužiti mohli napřed oznámeným
způsobem zjednatí. Pražané pak a jiná města království tohoto budou povinni a mají
v tom času ve všecky domy jak panské a rytířské, i duchovní, tak také všech obyvatelův
jednoho každého města, pro zachování dobrého řádu a uvarování pokuty, se vši
pilností nahlédnouti a to zinventovati, kdo v kterém domě za hospodáře toho pána
domu jest a jací v tom domě podruzi sou, tak aby se tomu tudy vyrozuměti mohlo,
ti lidé, buď hospodář aneb podruzi mužského aneb ženského pohlaví, jsou-li lidé svo-
bodní, a pokudžby svobodní nebyli, to při témž hospodáři opatřiti, aby dříve vyjití
terminu svatého Martina jeden každý z těch a takových lidí k vrchnosti a pánu svému
se najíti dal a list a povolení sobě aby zjednal, tak aby od nejprv příštího svatého Mar-
tina svobodně sloužiti mohl. Kterýžto list pán jeho dáti mu povinen bude, a maje týž
list buď hospodář aneb podruh, ten aby v tom městě, kdež tak živnost svou provozovati
míní, na tom pravě, k kterémuž náleží, k schování složil. Proti tomu pak purkmistr a
rada jednoho každého města mají jistý řád učiniti, a jisté znamení aneb cejchy jed-
nomu každému, kdožby tak list svůj na pravě složil, proti tomu vydati, tak aby ta
osoba majíc takové znamení, mohla bezpečně na díla přijímána býti. Však žádný
z obyvatelův měst království tohoto nižádného člověka buď za hospodáře aneb za
podruha, ani také za přístavního aneb nádenního čeledína, obojího pohlaví, bez těch
listův přijímati a v službě a na díle svém přechovávat, po vyjití času a terminu sva-
tého Martina nejprvé příštího, nemá, a to pod pokutou padesáti kop grošův českých

propadení. Kteréžto pokuty, jestližebý se který měštěnin Pražský dopustil, jeden každý buď pán dědičný toho člověka, aneb, jakž napřed v tom artikuli o čeledi doloženo, někdo jiný, kdožby se toho tak uptal, zachovávajíc v tom vyměřený pořádek, na tom, kdožby se jí dopustil, bude moci před Pražany na tom právě, k kterémuž týž měštěnin náleží, dobývati a jí se dosouditi. A Pražané budou povinni o to v šesti nedělích pořad sběhlých od času obvinění konec spravedlivý s výhradou vyššího práva učiniti, a po učiněné výpovědi, aneb při apelaci té věci vyřízení, žádná se nemá o touž věc revisi bráti, nýbrž na to má exekuci jíti.

Však jestližebý se to vyhledalo a našlo, žeby týž jistý měštěnin pro chudobu pokuty propadené a přisouzené dáti a vyplniti nemohl, má na hrad Pražský na Černou věž dodán býti a tu půl léta pořad seděti, aneb dotud, dokudž by se s tím, komuž ta pokuta přisouzena jest, o to nesmluvil. Po vyjití pak toho půl léta, kdyžby tak u vězení dodržán byl, má téhož vězení ano i té pokuty prázděn býti.

Což se pak jiných měst království tohoto dotýče, ti mají napřed oznámeným způsobem, jestližebý kdo kterého z takové pokuty viniti chtěl, buď před hejtmany krajské aneb před ouředníky Pražské menší desk zemských obvinění býti. A komužby tak táž pokuta přisouzena byla, ten po učiněné od hejtmanův krajských k soudu komornímu o to relací, vezma zatykač od úřadu nejvyššího purkrabství Pražského, bude moci té pokuty dobývati. Však jestližebý se to také našlo, žeby též pro chudoby té pokuty vyplniti a dáti nemohl, má jakž nahore o Pražanech položeno, též také na hradě Pražském týmž způsobem vězením trestán býti. A poněvadž proto tomu se jest vyrozumělo, že mnozi z obyvatelův království tohoto vinice, chmelnice a zahrady, blízko vesnic panských, rytířských, duchovních i světských lidí příležíci, a téměř v jedněch mezích mají, a lidé z těch vesnic, tak aby sobě chléb vydělati mohli, někdy toliko na den, aneb krátký čas, tam na díla ta že chodí: z té příčiny ti se z takových pokut vynímají.

A jakožby i to se mohlo trefiti, žeby buď hospodář domu některého, aneb podruh, přistavní aneb nádenní čeledín, obmyslně podvodu nějakého z strany listův těch aneb cejchův a znamení se dopustil, a tak tudy z strany pokuty obyvatelé měst a tak také i jiné lidi v nebezpečenství pokuty uvedl: i jestližebý to ten, kdožby tak z pokuty obviněn od kohožkoli obviněn byl, dostatečně, tu kdež náleží, provedl a ukázal, že jest tak tím způsobem, buď listem aneb cejchem, od té osoby, pro kterouž z pokuty obviněn jest, podveden, má takové pokuty prázděn býti. Však na kohožby se to, že jest toho podvodu dopustil, provedlo, má od pána svého vedle uznání jeho strestán býti.

A kdež jsou Pražané i v tom nemalou stížnost svou předložili, žeby v městech Pražských rozličná postraní práva byla, za kteroužto příčinou, pokudžby jim Pražanům toho dopřáno nebylo, aby, k nařízení v těch věcech dobrého řádu, v ta ve všecka místa, při duchovních i městských právích, nahlédnouti svobodně mohli, tehdy žeby nevěděli, jak sebe a spolusousedy své před uloženými pokutami vystříci, poněvadž v těch místech a při těch právích větší počet podruhův a lidí přespolních se spatřuje: i na tom jsme se snesli a k tomu také povolili, aby Pražané osoby ouřední, aneb jiné přísežné hodnověrné osoby, ze všech tří měst Pražských k vyhledání a nařízení dobrého v tomto toliko artikuli řádu z prostředku svého volili, a v ta ve všecka místa na všech právích měst Pražských aby svobodně nahlédnouti a řád dobrý ustanoviti moc měli a mohli, a to bez překážky jednoho každého.

Naposledy pak, poněvadž listy ty, jimiž jeden každý pán a vrchnost poddaného svého v tom toliko, aby od času sv. Martina nejprve příštího rok pořad sběhlý, jakž v tom artikuli o čeledi to vše vyměřeno jest, osvobozuje: jsou a budou povinni obyvatelé

měst Pražských, a tak také jiných měst království tohoto, z strany hospodářův a podruhův, po vyjití toho roku, tak se také zachovati.

Což se pak hor v království tomto dotýče: jestližby čížkoliv poddaný z stavův čeho neslušného proti vrchnosti se dopustil a k horám utekl, a tudy pánu svému se pokrývati chtěl, tehdy perkmistr, aneb právo horní, budou povinni na psaní pána jeho jemu ho vydati. Pakli by toho učiniti se zbraňovali, bude moci ten, číž poddaný jest, to na komoru JMCské v království Českém vznésti, a to rady JMTi při též komoře, při týchž horách, opatřiti poručením svým mají, aby pánu jeho týž člověk vydán byl.

Než což se jiných poddaných stavův dotýče, kteříž tím obchodem a prací svou při horách se živí, kteříž se k dílu hornímu toliko, totižto v dolích aneb v těch místech, kdež se rudy dobývají a při horách k užitkům přivozují, potřebují: na ty se tento čas toto nařízení nevztahuje, aniž se ty pokuty na koho vztahovati budou. Však jestližby se to poznalo, žeby budoucně jaké protržení tohoto snešení skrze to se, pod způsobem díla horního, činiti chtělo, tehdy JMCská, jakožto král Český, spolu s stavy, každého času to k napravení přivésti moci ráčí, tak aby sobě žádný neměl co slušně ztěžovati.

Otištěný text převzat z edice Sněmy české IV., Praha 1886, str. 642.

PRAŽSKÉ NÁDENICKÉ ŘÁDY.

1. ŘÁD z roku 1482.

Nájem dělníkův.

Léta po narození Syna Božího tisícího čtyřstého osmdesátého druhého páni purkmistrové a páni všech tří měst Pražských pospolu jsauce na rathauze v Starém městě pražském, péči a pilnost majíce na obecné dobro a zvláště co se dotýče řemesla tesařského, kamenického a zednického, aby měšťané všech tří měst, kteří by sobě k užitkům a městům ke cti co stavěti chtěli, na penězích i na stravě nebyli obtěžováni. Toto dolepsané jednostejné řízení ustanovili jsau, co který čas každému z dělníkův tesařských dáváno má býti. A to aby stále bylo pevně a trvale ve všech městech pražských. Na přestupníky pokutu uložili jsau takovou; kdožby na penězích neb na stravě prikázání přestaupil panské. Každý tesařský dělník, kterýby více směl žádati za dílo nežli jest od pánův uloženo, aby dal jednu kopu grošův, a měštěnin, kterýžby draž najímati a platiti směl, aby také dal jednomu kopu gr. Item: Rok na dvě rozdělen jest, od sv. Václava až do svatého Řehoře to za zimní čas má jednostejně placeno býti. A zase od sv. Řehoře až do svatého Václava, to má placeno býti za letní čas.

Item: Kterýby měštěnin najímal dělníky ke stravě, jest jim povinen dáti snídani a svačinu každý den a v postní den toliko oběd.

Item: Takto jim placeno býti má letním časem: tovaryši dospělému 4 gr., mládkovi a neb učedníku 3 gr. a mládkov 2 gr. to ke stravě.

Item: Kterýby měštěnin chtěl zimním časem, každému z nich jedním grošem míň, totižto mistru 4 gr., tovaryši dospělému 3 gr. a mládkovi 2 gr.

Item: Kterýby měštěnin chtěl tesaře míti, bez stravy v zimě neb v létě má jim platiti každému z nich jedním grošem míšeň. víc.

Item: Třesk na obecním díle i nájem aby sobě k užitku neprodávali, než na lůně peněžitém svrchu psaném aby dost měli.

Item: Páni purkmistrové i páni také pilně prohlédali jsou k minci, kteráž jest toho

času šla, jestliže se mince zmírnila aby toto pořízení v žádném omylu nebylo, že toho času českých gr. za 3 zlatý uherský obecně šlo bez jednoho a míšeňských mečových gr. a drobných peněz 58 gr. a to placení na míšenský gr. jest položeno o český gr. ve dvou míšeňských.

Item: Co se dotýče kameníkův a tesákův, těm aby též strava dávana byla jako i tesařům. A kterýby proti dole psanému ustanovení učiniti túž pokutu aby dali jakožto u tesaře, totiž kdožby víc žádal a neb víc dal, aby kopu gr. dal pokuty. †

Item: Mistru hutnímu letním časem na den pět gr., parléři 4 gr., dospělému tovaryši 4 gr., učedníku 3 gr.

Item: Zedníkům 3 gr., mládkovi 3 gr.

Item: Pokrývači pět gr., pomocníku jeho 3 gr.

Item: Dlažici od provazče 10 gr. a na den ke stravě 3 gr.

Item: Zimním časem každému z nich jedním gr. meň.

Item: Kteřby dělali bez stravy, tehdy letním i zimním časem, každému z nich aby jedním grošem víc dávano bylo.

Item: Těm, kteří drva štípají a řeží, letním časem ke stravě po 3 gr. a zimním časem po 2 gr. a to pod pokutau svrchu psanau, pakliby bez stravy dělali, tehdy jedním gr. víc.

Item: Dělníci všichni, jakž slunce počne vycházeti, aby na dílo chodili a neodcházelí až po hodině 23.

Item: Kterýby mistr kameník aneb tesař sobě úkoly jednal, ten k raddě a ku potřebě bude moci odjíti kam chce, kdyžby jeho kdo za to žádal, pakliby u koho na den dělal, tehdy aby k svým úkolů ani k jiným bez vůle toho, u kohožby dělal nikam neodcházel.

Item: Chtěliby který jíti z dělníkův k obědu, tehdy aby v hodině zase vrátil se na dílo.

Item: Kdožby vyšli v létě svévolně ven na díla, těch v zimě také ve městech aby netrpěli, lečby s opovědí a odpuštěním vyšli páně purkmistrovým.

2. ŘÁD z roku 1503.

O nádenících rozličných, kteří z peněz dělají na den.

Item: Tesařům aby za den placeno bylo — mistru pět gr., tovaryši dospělému, kterýž se vyučil 4 gr., učedníku 3 gr. a to bez stravy. A strava aby jim dávana byla, snídaně, voběd a svačina, a to časem letním od svatého Jiří až do svatého Václava, a časem zimním jedním grošem méně.

Item: Mistr u koho zjedná dílo na den, ten aby díla pilen byl, budeli dělati aby mu placeno bylo, nebudeli dělati, aby mu placeno nebylo. A každý mistr aby pověděl, kolik má učedníkův neb mají obyčej, že tolikěž berou na učedníky jako na tovaryše dospělé.

Item: Což se řemesla kamenického a zednického dotýče, též aby dávano bylo mistru 5 gr. parléři 5 gr. tovaryši 4 gr. učedníku 3 gr. A též stravu jako tesařům.

Item: Jestližby kdo z obyvatelův měst Pražských ujednával sobě tyto nádeníky beze stravy, aby každému dal vejšě dva gr. míš. a více nic.

Item: Pokryvačům kteří krovy cihlau kryjí, mistru aby dávalo bylo za den 6 gr., přídavači 3 gr. ke stravě a bez stravy jedním grošem více aby mu dáno bylo.

Item: Dlažičům aby dávano bylo od provazce, 12 gr. a přídavači jako jiným.

Item: Kteří dříví řeží a sekají, aby jim dávano bylo bez stravy po 6 gr. a ke stravě po 4 gr. a zimním časem bez stravy po 4 gr. a ke stravě po 2 gr.

Item: Valečům, kteří drva válejí, na den aby jim dávano bylo po 4 gr. ke stravě a bez stravy po 5 gr. A jestližeby který saused na nájem vyšel a nalezl by některé k svému dílu a on neb oni nechtěli by jíti, ten a neb ti aby rychtářem vzati byli do šatlavy a odtud aby puštění nebyli až na zejtrí ráno k nájmu. A jestliže by rychtář s svým úřadem napomenut byl od některého z sousedův pro takovou věc, a vzíti jeho do šatlavy nechtěl, tehdy aby rychtář dal panu purkmistru a pánům jednu kopu gr. českých pokutu.

Item: Kterýž kolivěk drvoštěp u hospodáře by dříví dělal a poleno vzal, ten aby do šatlavy vzat byl, a hospodáři jednu kopu gr. č. kdož se toho dopustil dal.

Item: Všickni dělníci, kteří na den dělají, aby jakž slunce vychází, na díle byli a odtud neodcházeli, až po třímecítma hodinách, kromě času zimního, tu není potřeb slunce čekati.

Item: Na tyto všecky dělníky kteříž na den dělají, aby se k nim zachovali takto, jestližeby který z nich mimo toto zřízení požádal co více na den, aby panu purkmistru pokuty 1 kopu gr. dal. A kdož by jemu také z obyvatelův měst Pražských více směl dáti mimo toto zřízení, ten aby pokuty dal panu purkmistru, jednu kopu gr.